

# ערב הסעודית ואיחוד האמירויות הערביות: מחלוקת ושיתוף פעולה במפרץ הערבי

יואל גוז'נסקי | 27 ביולי, 2023 | גיליון 1747

לאחרונה החריפו המחלוקות בין איחוד האמירויות הערביות לערב הסעודית, המובילות קו פרגמאטי כלפי ישראל, אם בפומבי ואם בחשאי. בבסיס המחלוקות גם שיקולי יוקרה ומעמד בזירה האזורית והבינלאומית. לערב הסעודית "המתעוררת" ענין לבסס מחדש את מעמדה העדיף בראייתה ביחס לאיחוד האמירויות, הנהנת בשנים האחרונות ממעמד אזורי ובינלאומי משופר. המחלוקות בין אבו-דאבי לריאד אמנם אינן חדשות אך הן התעצמו לאחרונה – הן פוגעות בדימוי של חזית אזורית אחידה מול איראן ותתכן להן השפעה גם על מהלכים תומכי נורמליזציה.

בעוד שבעשור האחרון שיתוף הפעולה בין ערב הסעודית ואיחוד האמירויות אפיין את הגאופוליטיקה של המזרח התיכון והיה הכוח המניע מאחורי התפתחויות משמעותיות, כעת, היחסים ביניהן מצויים במשבר. מגמת הדטנט שמאפיינת את האזור פסחה על שתי השכנות שיחסייהן הורעו ובמובנים רבים מאופיינים בתחרות – לכך השלכות על שוק האנרגיה העולמי, על היציבות האזורית ואף על אינטרסים ישראלים.

בעשור הקודם התאימות באינטרסים בין המדינות היתה רבה והן פעלו יחד בזירות שונות לעיתים ככוח רביזיוניסטי ולעיתים במטרה לשמור על הסטטוס-קוו, ככל שזה קידם את היעדים שלהן במזרח התיכון. איחוד האמירויות הובילה את ערב הסעודית להטלת הבלוקדה על שכנתם, קטר ב-2017 ולקחה חלק מרכזי לצדה במלחמה בתימן. השתיים שיתפו פעולה באופן כזה או אחר גם בשלבים הראשונים במלחמת האזרחים בסוריה, בלוב, ושתיהן היו מעמודי התווך בתמיכה במשטר א-סיסי במצרים, בהתנגדות לטורקיה של ארדואן ו"בחזית" מול האיום המרכזי עבורן – איראן. שתי השכנות הן כיום המדינות הערביות המובילות, והן הקובעות את הטון במרחב הערבי. מסיבות שונות, הקשורות גם למבנה הפוליטי, אופי ההנהגה וגודל האוכלוסייה, איחוד האמירויות מקדימה בדרך כלל את ערב הסעודית בתמרוניה המדיניים. היא זו שפנתה כבר ב-2018 לנרמול יחסיה עם אסד, ב-2019 לדטנט מול איראן וב-2020 לנורמליזציה עם ישראל, כשערב הסעודית מאחור.

מחלוקות בין ערב הסעודית לאיחוד האמירויות אינן דבר חדש בנוף המפרצי ולאורך השנים היתה להן השפעה שלילית על היכולת לחזק את הלכידות בין מדינות "המועצה לשיתוף פעולה במפרץ", ה-GCC. התחרות בין ריאד לאבו-דאבי פגעה, בין השאר, ביכולת להתקדם לקראת איחוד מוניטרי ובכלל זה מטבע משותף ובנק מרכזי (שהיה אמור לקום באבו-דאבי). היא נטועה עמוק במחלוקות שבטיות וטריטוראליות בעיקר סביב אזורים עשירים בנפט ורצון אמירות

להינתק מהאחיזה הסעודית. אם בעבר התחרות בין השתיים היתה מתוחמת והשפיעה בעיקר על סביבתן הקרובה, כיום, בשל עוצמתן הכלכלית והמדינית, להרעה ביחסים השפעה מרחיקת לכת, הרבה מעבר לגבולות חצי-האי הערבי.

במקביל, ניתן לראות קשר הדוק בין התחזקות מעמדו של מחמד בן-סלמאן, יורש העצר והשליט בפועל בערב הסעודית, לבין הקרירות ואף התחרות המאפיינת את היחסים בין המדינות וטיב הקשר בינו לבין נשיא איחוד האמירויות, שיח' מחמד בן-זאיד. יורש העצר הסעודי כבר אינו מנודה כשהיה מבחינה בינלאומית והוא אינו מסתיר עוד את שאיפתו להנהיג את המרחב הערבי, לא לצד, אלא לפני מי שנחשב למנטור שלו בעבר – בן-זאיד. הוול-סטרט ג'ורנל ידע לדווח ביולי 2023 שהקרע בין המדינות, בין המנהיגים, חריף וכי בן-סלמאן אף התבטא במילים קשות נגד מחמד בן-זאיד: "הם תקעו לנו סכין בגב... הם יונחו מה אני יכול לעשות... זה יהיה גרוע יותר ממה שעשיתי לקטר" [צוטט](#) יורש העצר הסעודי כאומר. המתיחות ביחסים הביאה לכך שבן-זאיד לא הגיע לפסגת מנהיגי ערב סביב ביקורו של נשיא סין, שי, בריאד וגם לא לכינוס הליגה הערבית בבירה הסעודית.

מהן המחלוקות שמעיבות כעת על יחסי המדינות:

- סודאן: שתי המדינות בוחשות בפוליטיקה של חרטום מזה זמן וכעת תומכות, כל אחת, בצדדים הניצים בקונפליקט המדמם בסודאן, לכך עלולות להיות השלכות שליליות לגבי הסיכוי לסיום הקונפליקט ובעקיפין גם על קידום תהליך הנורמליזציה של סודאן עם ישראל, שתלוי ביציבות במדינה.
- תימן: ללא שיתוף הפעולה הצבאי בין השתיים הן לא היו מגיעות להישגים, צנועים ככל שיהיו, בלחימה נגד החות'ים. אולם, השתיים, במיוחד לאחר הפסקת האש מאז אפריל 2022, נוקטות במדיניות שונה ותומכות בכוחות מתחרים: בעוד אבו-דאבי תומכת בבדלנים בדרום תימן, ריאד מגבה את הממשלה המרכזית, ומבקשת לקיים מדינה מאוחדת ככל האפשר, בעיקר כדי למנוע הקמת מדינה חות'ית בצפון.
- קטר: היתה זו ריאד שדחפה לסיום הבלוקדה על דוחה והחזרתה לחיק ה-GCC ב-2021 ומאז קצב חימום היחסים בין ערב הסעודית לקטר מרשים ועומד בניגוד לגרירת הרגליים של איחוד האמירויות שדחפה ככל הנראה להטלת הבלוקדה.
- איראן: איראן היתה ונותרה איום הייחוס המרכזי הן בעבור ריאד והן בעבור אבו-דאבי, שתיהן מגדרות סיכונים מולה ונוקטות כעת בגישת של פיוס כלפיה. ערב הסעודית הלכה בעקבות איחוד האמירויות וחידשה את יחסיה הדיפלומטיים עם טהראן במרץ 2023 ככל הנראה ללא תיאום מוקדם עם איחוד האמירויות שעל-פי הדיווחים לא רואה זו בעין יפה.
- ישראל: איחוד האמירויות החליטה ב-2020 לתת פומבי ליחסיה עם ישראל ולכונן יחסים רשמיים עמה. לא ברור באיזו מידה ידעה ערב הסעודית על כל פרטי המהלך

אך מכשהתחיל היא תמכה בו מאחורי הקלעים ואף התירה לבחריין להצטרף לאחר מכן למסגרת ההסכמים עם ישראל. לאחר שלוש שנים, ישנם באיחוד האמירויות החוששים שהקשרים המתחזקים בין ישראל לערב הסעודית עלולים לבוא על חשבונה.

- נפט: בשנתיים האחרונות שתי המדינות נקטו בעמדה שונה באשר לוויסות מחירי הנפט ולשיתוף פעולה בארגון "אופק+". האמירות פתחו במהלך לשדרוג יכולת ייצור הנפט שלהם עד ל-5 מיליון חביות ביום ומעוניינים בהגדלת מכסות הייצוא כדי למקסם את רווחיהם ולהגדיל את נתח השוק שלהם גם תוך הורדת המחירים, בניגוד לערב הסעודית שמובילה יחד על רוסיה קו של צמצום התפוקה במטרה לשלוט בגובה המחירים.

- כלכלה: בסוף 2023 יפקע אולטימטום סעודי ולפיו על כל החברות המעוניינות לעשות עסקים עם הממלכה, הכלכלה הגדולה במזרח התיכון, למקם את המטה שלהן בתחומה, צעד שנתפס כמכון בראש ובראשונה נגד דובאי שהיא כיום המרכז הכלכלי המרכזי במזרח התיכון. ערב הסעודית גם השיקה חברת תעופה חדשה, מפתחת יעדי תיירות נוצצים ובכך מציבה עצמה בתחרות ישירה עם שכנתה.

למרות מחלוקות אלו, שלא ניתן להמעיט בחשיבותן, הקרירות המאפיינת את היחסים בין המדינות קשורה גם, ואולי בעיקר, לשיקולי יוקרה ומעמד בזירה האזורית והגלובאלית. איחוד האמירויות זינקה בחשיבותה בעשור האחרון והיא מובילה אזורית ועולמית וככזו הקדימה את שכנתה הגדולה בתחומים רבים כרפואה, חלל, חלקאות וגרעין. הזינוק המרשים שחל בחשיבותה של אבו-דאבי הוא לצנינים בעיניה של ריאד שראתה עצמה לאורך השנים כמי שקובעת את הטון עבור שכנותיה. אלא שאיחוד האמירויות רואה עצמה בתחומים רבים כשווה ואף עליונה לשכנתה הגדולה יותר. לערב הסעודית "המתעוררת" חשוב לבסס מחדש את מעמדה העדיף בראייתה ביחס לאיחוד האמירויות, גם בשל החלטות שנויות במחלוקת שנקטה ערב הסעודית ושפגעו במעמדה.

מוקדם לדעת באיזו מידה התחרות בין שחקניות מרכזיות אלה תשפיע על הגאו-פוליטיקה האזורית, אלו מאפיינים היא תישא ולאילו זירות היא תגיע בהמשך, אך כבר עתה היא נושאת השלכות שליליות כפי שפורט לעיל. ריאד ואבו-דאבי נחשבות מרכזיות מבין המדינות במזרח התיכון המובילות קו פרגמאטי כלפי ישראל, ולשיתוף הפעולה עמן וביניהן הייתה השפעה גאו-אסטרטגית חיובית בראיית ישראל. במרכזה של שותפות זו הייתה ראיית איראן ושלוחיה כמקור איום ואי-יציבות במרחב. ואכן, המחלוקות בין ריאד לאבו-דאבי פוגעות (עוד) בדימוי של חזית אזורית אחידה מול איראן ותתכן להן השפעה על מהלכים תומכי נורמליזציה.

גם אם השתיים לא יפתרו את כל המחלוקות ביניהן, הערכה היא שהן תגענה להבנות, גם אם חלקיות, שיסדירו את מסגרת היחסים ביניהן. עוצמתן והשפעתן של שתי המדינות תלויה במידה רבה באחדותן, לכן יש להן עניין לשדר עסקים כרגיל ולהצניע את עומק המחלוקות

ביניהן. ככלל, לגורמים שונים במרחב, בראש ובראשונה לאיראן, יש עניין לתקוע תריז ביניהן, משום ששיתוף פעולה ביניהן נתפס בטהראן, בצדק או שלא, כמכון במידה רבה כנגדה. לישראל יש עניין שכך יהיה ולה אינטרס להעמיק את יחסיה עם איחוד האמירויות ובמקביל להביא לנורמליזציה עם ערב הסעודית, אך עליה לוודא שמאמץ אחד לא יבוא על חשבון השני. שתי המדינות תופסות את ישראל, למרות חולשתה הנוכחית, כנכס אזורי, ועל ישראל לא להיראות כמי שתופסת צד, גם במשתמע ובעקיפין, בתחרות ביניהן.

---

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט